

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. KdeFL fot. 1988. - *The church seen from the south-east.*

ADSLEV KIRKE

HIELMSLEV HERRED

Siden reformationen har kirken antagelig tilhørt kongen, hvilket dog ikke kan dokumenteres før 1666.¹ 3. januar 1699 solgtes den til admiralitetsråd Peter Worm,² der nogle uger senere³ solgte den videre til Anders Wendelboe i Århus. Han solgte 1701⁴ kirken til præsten i nabosognet Ormslev-Kolt (Ning herred), magister Mads Trane. 1. marts 1703⁵ afhændede denne kirken til slotspræsten på Skanderborg, Nichel Seidelin, der allerede 28. april samme år videresolgte den til baron Christian Gyldenchrone.⁶ 1724 gik kirken tilbage til kronen og blev lagt under det skanderborgske rytterdistrikt.⁷ Ved auktionen 1767 over rytterdistriktets gods og kirker gik Adslev kirke til justitsråd Hans Henrik de Lichtenberg,⁸ fra hvem den må være gået over til selvejer Ole Sørensen i Tåstrup (Framlev herred), der 1776⁹ indberettes som kirkeejer. 1792 ejedes kirken af Marcus Wolder til Kollens mølle og Kirstinelund (i sognet).¹⁰ Han solgte 1797¹¹ kirken til

gårdmand Thomas Sørensen, der boede i Søballe (i nabosognet Veng), men senere flyttede til Jexen (i sognet). 1803 begyndte Thomas Sørensen at overdrage kirken til de enkelte hartkornsbesiddere i sognet, idet hver tilskødedes kirketienden af sit eget hartkorn.¹² 1809¹³ angives kirken at tilhøre sognebeboerne. Den overgik til selveje 1. januar 1910.

Siden 1967 har sognet været *anneks* til Hørning.

Kirken ligger i sydsiden af landsbyen og er rejst på en bakke, der har markant fald mod øst og syd. På disse sider, hvor terrænet neden for bakken er jævnt kuperet, er kirken derfor synlig på stor afstand. Nord for kirken ligger en bygning (jfr. fig. 24), som indtil 1970 var sognets præstegård.

Nævnte år udvidedes *kirkegården* mod vest ved inddragelse af et stykke af præstegårdshaven, anlagt af civilhortonom Volmer Rud Nielsen, Horsens. Allerede 1877-78¹⁴ var kirkegården vist øget mod syd med en smal strimmel, da muren blev »flyttet ned til vejen«. Arealet *begnes* med markstensdige undtagen i syd og på den tilstødende strækning i øst, hvor der er kløvestensmur med støttestiller, rejst 1877-78. Dele af det ældre vestdige er bevaret og markerer skellet mellem den gamle kirkegård og den yngre udvidelse. Siden hegningen omtales første gang 1614,¹⁵ har den bestået af stengærder, der med jævne mellemrum er blevet lagt op og udbedret efter nedskridninger. 1796¹⁶ kunne man ikke holde kreaturer ude, og 1806¹⁷ var ringmuren uforsvarlig.

Der var tre *indgange*: To i nord og en i syd. Hovedindgangen er en køreport østligt i nordsiden, udformet som en muret, teglhængt og hvidkalket portal, der ved indmurede, kvadratiske, korssmykkede, keramiske plader daterer sig til 1943. Fodgængerlågen i sydmuren, ud for våbenhuset, er tilsvarende, og begge er byggede efter tegning af Viggo Norn. I gærdet nord for skibet sidder en jerntremmelåge, der forbinder

kirkegården med den tidligere præstegårdshave. Indgangene nævnes første gang 1715, da der behøvedes »ny port med begge låger«. Efter at kirken var indlemmet i Skanderborg rytterdistrikt, konstaterede synet 1725, at »tækket over lågerne, som består af fyrrebrædder, er brøstfældigt, ligeledes tækket over porten«. ¹⁶ Søndre indgangs to pyramideformede afsluttede tpiller (fig. 3) var formentlig samtidige med hegnsmuren. 1897¹⁴ nævnes, at de to tpiller mod nord skal reparerer.

På det nye areal i vest vokser hække og småtræer, ellers er der kun få træer på kirkegården; det store elmetræ ved søndre indgang kan være en rest af de elm og ahorn, som synet 1908¹⁸ ønskede plantet »mod syd«. Langs østre dige står birk og syren. 1850¹⁴ skulle der planeres og anlægges gange. Det eksisterende *fortov* omkring kirken af halvstore marksten stammer antagelig fra en restaurering 1969-70.

†*Klokekestabel* vest for kirken s. 3105.

BYGNING

Kirken består af kor og skib, der må være opført omkring år 1200, hvortil slutter sig våbenhus fra 1864 og tårn fra 1925. Ved middelalderens slut-

Fig. 2. Kirken set fra nordøst. H. A. Kjær fot. 1897. - *The church seen from the north-east.*

Fig. 3. Kirken set fra sydvest. J. F. Boch, Skanderborg, fot. o. 1900. - *The church seen from the south-west.*

ning indbyggedes hvælv i kor og skib, og i samme periode rejstes ved skibets vestgavl et ttårn, der blev nedbrudt i begyndelsen af 1800'erne og afløst af et tårn med klokkespir. Dette blev taget ned 1820. Våbenhuset har haft en forgænger af bindingsværk. Muligvis har kirken en gang haft en tårnryt. Orienteringen¹⁹ har nogen afvigelse mod nord.

Kirkens oprindelige afsnit, kor og skib, er næsten lige høje og udført med bemærkelsesværdig, håndværksmæssig omhu. På grundplanen, der er afsat med stor regelmæssighed, aflæses, at koret på det nærmeste er kvadratisk, mens skibets proportionering ikke umiddelbart lader sig forene med en simpel, geometrisk form.

Murene er på en skråkantsokkel opført af granitkvadre, hvilket et syn 1725¹⁶ benævner »kvadrathuggen stenmur«. På begge sider af bygningen løber de fem nederste skifter igennem fra kor til skib. Bagmurene er af marksten med kvadersatte vinduesåbninger og dørhuller.

Døre og vinduer. Mens søndre portal er bevaret og i brug, spores den tilmurede norddør kun udvendig, hvor bredden er 129 cm. Antagelig har denne døråbning været rektangulær ligesom den anden, men overliggeren er fjernet.²⁰ Syddørens udvendige lysning er 235 x 125 cm, hvor (den behuggede sokkel?)-sten fungerer som trin.

Oprindelig har vinduerne vist været fordelt med tre i koret og fire, måske fem i skibet. Heraf er tre i skibet mere eller mindre bevaret, og de to står (siden 1970) som indvendige nicher (126-131 x 53, dybden til lysningsfalsen er begge steder 53 cm; rektangulære overliggere). På facaderne ses de tilmurede vinduers rektangulære overliggere, og en sådan (45 x 109 cm med en vinduesbredde på 57 cm) ligger på kirkegården ved tårnets sydside.

I korets sydvæg sidder en rektangulær, 41 cm høj *niche*, hvis bund er 97 cm over det nuværende gulv.

Ændringer og tilføjelser. I kor og skib er der indbygget *hvælv*, som af typologiske grunde må henføres til slutningen af 1400'erne (jfr. kalkmalerier, s. 3108). Øjensynlig er hvælvslagningen gennemført i to omgange, idet koret overdækkes med et ordinært krydshvælv, mens der i skibet er benyttet den rigere og mere usædvanlige form med otte ribber. I begge bygningsafsnit er hvælvarbejdet dog udført på den samme, og i stiftet mest udbredte måde med falsede hjørne- og vægpiller, hvor vederlag angives ved et fremkraget skifte. I skibet er vederlagsbåndenes sten rundede, ligesom vederlagsmarkeringen i korbuen. Denne er antagelig udvidet samtidig med overhvælvningen. I alle hvælv er ribberne en halvsten brede og retkantede. Oversiden af vestre jordbues søndre del er forsynet med

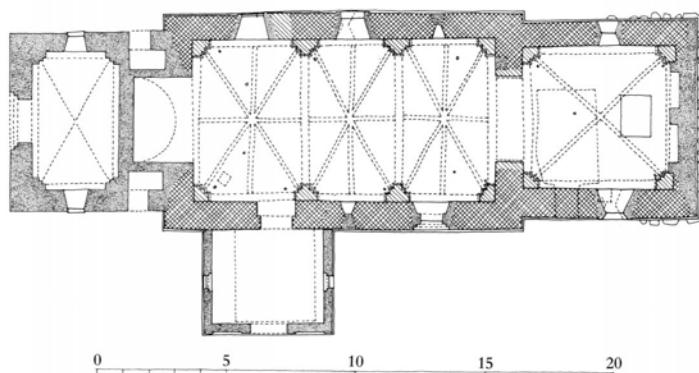

Fig. 4. Grundplan 1:300. Tegnet af KdeFL 1988 på grundlag af foreliggende opmålinger. - *Ground-plan.*

kamtrin, der kan have relation til den tilmurede lem, der findes i skibets vestligste fag.²¹

I et par af kapperne i skibets østligste fag er et lille, tilspidset, nu tilmuret hul, der understreges ved kalkmalet indfatning og sandsynligvis er en klockerebsgennemføring. Det er usikkert, om hullerne er vidnesbyrd om det †»tårn på den liden kirke«, som nævnes 1693-94,²² men i øvrigt ikke kendes.

Våbenhuset foran syddøren er bygget 1863-64¹⁴ af røde sten og stod oprindelig i blank mur (fig. 3). Blandt granitfodens kvadre bemærkes østsidens sydligste, der er omkring 30 cm høj og 114 cm lang og beriget med skråkant, ledsaget af vulst. Profileringen går om stenens hjørne og fortsætter på dens 31 cm lange kortside.²³

Før 1863 eksisterede et †våbenhus, der måske var identisk med det af bindingsværk, som 1758-59²⁴ blev repareret af Anders Nielsen fra Mesing (jfr. s. 3145, note 23). Det nævnes første gang 1702, da loftsbrædderne var væk. 1796 karakteriseredes husets tømmer som så dårligt, at »det nok var nødvendigt at opføre et nyt«,¹⁶ og 1815¹⁷ fandt en ombygning sted. 1860¹⁴ ønskede synet et vindue. Bygningen havde omtrent samme længde som den nuværende, men bredden på godt tre meter, der kendes fra synsprotokollens beskrivelse 1862, var kendeligt mindre.

Det velproportionerede tårn ved skibets vestgavl er 1925 opført efter tegning af Viggo Norn²⁵ for midler skænket 1915 af »afd. frk. Mine Houmann af Kolden«. ²⁶ Underetagen indeholder et grathvælv ligkapel med indgang i

vest. Nærmest skibet er der i dettes vestvæg behændigt udformet en stor, rundbuet niche, hvori orglet er placeret (jfr. fig. 8). På tårnets nordside er adgang til trappen til dets øvre etager, mens det lille rum i syd, der tidligere brugtes til brændsel, nu er toilet.

†Tårn nævnes første gang 1616,¹⁵ da Hans murmand fra Horsens med to mand i elleve dage forfærdigede syd- og vestsiderne, »som meget var forfaldne«, og anbragte 11 jernankre. Til arbejdet var indkøbt 3000 mursten på Skanderborg ladegård. Tårnet var opført af mursten¹⁶ og havde gavle i nord og syd.²⁴ Efter gentagne reparationer ansås det 1804²⁷ for så brøstfældigt, at kancelliet tillod kirkeejerne at erstatte det med

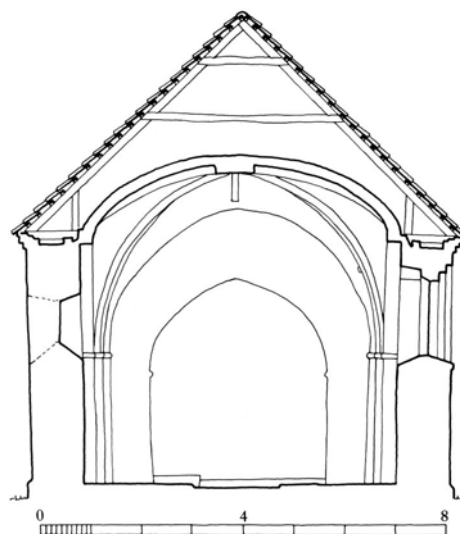

Fig. 5. Tværsnit i skibet, set mod øst 1:150. Tegnet af KdeFL 1988 på grundlag af foreliggende opmålinger. - *Cross-section of the nave to the east.*

Fig. 6. Kirken set fra nordøst. NE fot. 1985. - *The church seen from the north-east.*

et »klokkehus med spir ved kirkens vestre ende«. Tilsyneladende blev tilladelsen straks udnyttet, og et *†»klokkespir«* sat op. 1820²⁸ styrtede skibets vestgavl ned, angiveligt på grund af rystelserne fra klokken. I stedet for ønskede man at »anbringe klokken i selve muren og forsyne vestenden med en stor, velproportioneret fløj«.

I årene forud for opførelsen af det nuværende tårn var klokken ophængt i en enkel *†stabel* vest for skibet (fig. 2), 1862¹⁸ benævnt stillads, 1866¹⁴ klokkestolen. »Dækket over klokken« fornyedes gentagne gange, 1921¹⁸ med brædder og tjæret tagpap.

Vedligeholdelse. Ud over de nævnte reparationer og andre byggearbejder ved våbenhus og tårn er der i tidens løb ved den egentlige kirke foretaget udbedringer og istandsættelser, hvoraf de væsentligste skal nævnes. 1702¹⁶ var korgavlen »noget udskreden« og behøvede et par ankre, 1847 slog den små otte tommer ud og blev derfor ommuret 1862.²⁹ Formentlig på grund af den ustabile gavl havde korets hvælving truet med at falde ned og var blevet afstivet med

»støttestolper«, der 1860¹⁴ skulle fornyes. Uden nærmere enkeltheder nævnes reparationer 1796,¹⁶ 1805 og 1816,¹⁷ altså i den periode, da kirken fra enkeltmandseje overgik til sognets hartkornsbesiddere.³⁰

Utvivlsomt i forbindelse med den ovennævnte, senmiddelalderlige hvælvsugning var der indlagt trækbjælker, som nævnes 1850,¹⁴ da synet ønskede dem malet. 1863 var de perlegrå, og 1886¹⁸ skulle de være hvide (jfr. fig. 12). Et par år senere erstattedes de af jernbånd, der 1969-70 afløstes af forstærkninger i tagværket.

1969-70 blev kirken under ledelse af Aage Kristensen og Bent Meyer underkastet en hovedistandsættelse.

Gulvet nævnes første gang 1725, da det i koret skulle forhøjes og de øvrige omlægges med nye sten. 1796¹⁶ erklæredes »altergulvet uansvarligt for præst og communicanter«. Der ønskedes og/eller gennemførtes omlægninger nogle gange i 1800'erne, før det af synsprotokollens beskrivelse 1862 fremgår, at alle gulve bestod af mursten.

Fig. 7. Indre, set mod øst. NE fot. 1985. - *Interior to the east.*

Vinduerne nævnes første gang 1616,¹⁵ da der betaltes en mark for »et lidet over fonten«. ³¹ Næste gang er 1817,²⁸ da man ønskede et nyt i korets nordside. Tilsyneladende opfyldtes ønsket i form af det nuværende vindue, der er en udvidelse af det oprindelige; det stod tilmuret 1883-1970. 1820'erne og de følgende årtiers²⁸ behov for mere lys udtrykte sig i første omgang i en erklæring om, at de to vinduer i skibets nordside trængte til fornyelse. Øjensynlig blev brudt et i det midterste fag, og antagelig har det været rektangulært, for 1852 ansås det for »usømmeligt for en kirke«. Da skulle det have bueform svarende til det vindue, man ønskede indsat i sydsiden. 1856 foreslog synet et vindue i korets sydside »i passende form«. 1881 fik vinduet i

skibets sydside sin nuværende skikkelse, ligeledes det i nord, mens de to små »med blyindfatning« skulle lukkes; et par år efter fik vinduet i korets sydside sin eksisterende form.¹⁴ Da Uldall 1884 beskrev kirken, så han i vestgavlen to rundbuede vinduer med jernrammer.

Siden *tagene* omtales første gang 1614,¹⁵ har tilsyneladende hele kirken været tækket med tagsten, hvilket udtrykkeligt nævnes ved synet 1725.¹⁶ Tagværkerne, der 1862 ifølge synsprotokollens beskrivelse var af eg, er nu af fyr, mens de to lag hanebånd er udført med egetømmer. Kobbertagrender opsat 1973.

Opvarmning nævnes 1905, da kakkelovnen skulle fornyes. Den stod i skibets vestende, men flyttedes af hensyn til pulpituret 1912¹⁴ til det

Fig. 8. Indre, set mod vest. NE fot. 1985. - *Interior to the west.*

nordøstre hjørne. En kalorifer installeredes 1935 og afløstes 1969-70 af varmluftsindblæsning. Elektricitet indlagt 1942.

Kirken står i dag, efter restaureringen 1969-70, indvendig hvidtet og udvendig i blank mur med tårn og våbenhus kalket; også skibets falsgesimser (af små sten) er hvide, mens korets sugfjæl er brune. I koret er trægulv, i skibet murstengulv, alt dækket af sisaltæppe; i våbenhuset ligger gule mursten i munkestensformat. Loftet i våbenhuset er gråt med synlige bjælker.

Vindfløjen på tårnet bærer årstallet 1925. Den ovenfor nævnte, »velproportionerede« fløj er formentlig identisk med den, der ses på ældre fotografier (jfr. fig. 2). 1831²⁸ var stangen rådden.

Glasmalerierne i koret er signeret »Fanny og Poul Sæbye 1950«. I det nordre vindue fremstilles Kristus, der velsigner de små børn, i det søndre Nadverens indstiftelse.

KALKMALERIER

Hvælvdekorationerne i kor og skib blev fundet 1912, men da konservator Eigil Roth's undersøgelser kun viste velkendte ornamentter, og de økonomiske omstændigheder ikke talte for en bevaring og istandsættelse, blev alt overkalket. En fuldstændig afdækning blev først foretaget 1969-70 af Olaf Hellvik i forbindelse med kirkens restaurering.

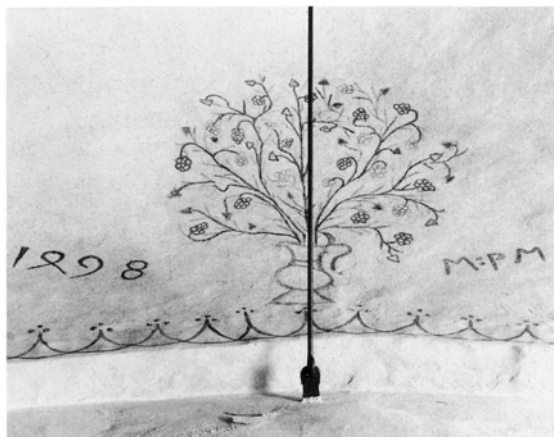

Fig. 9. Kalkmalet dekoration fra 1498 og initialer fra 1600erne, på korets østkappe (s. 3108). NE fot. 1985. - *Mural decoration from 1498, and initials from the 1600s, on the east cell of the chancel.*

1) *Hvælvedekorationerne* (fig. 7 og 8) er dateret »1498« ved et rødmalet årstal på korets østkappe (fig. 9). Et bomærke på korets nordkappe, ganske lig et i Hvilsted (s. 2600, fig. 9), tilhører formodentlig den maler, der har arbejdet begge steder. Dekorationen består, som egnens i øvrigt,³² af lette, ofte geometriske ornamenter, udført i grå og rødbrune farver anvendt vekselvis. På alle skjold- og gjordbuer er malet krydsende halvvrundbuer med tre prikker over spidserne. Gjordbuernes underside har mellem skibets 1. og 2. fag rød-hvide skaktavl, mellem 2. og 3. fag to og to sidestillede, spidse trekkanter over hinanden. De fleste ribber er dekoreret med stregtegnede sparrer i siksak over alle tre sider, hvorfra der ud på kapperne løber små stilke med fembladsblomster. På de øst-vestgående ribber i skibets 2. fag (fig. 11) er spidse trekkanter over hinanden, i 3. fag er der på undersiderne en varieret dekoration af kvadrater og trekkanter. I alle hvælvtoppe ses små passerrosetter, i det vestligste fag kombineret med udstrålende, sammenstillede trekkanter. Yderligere dekorationer findes i nogle af hvælvkapperne. I korets østkappe (fig. 9) ses en vase med blomstergrene og det førnævnte årstal, i vestkappen ses et mandshoved i profil omkring et afløbshul (fig. 10). Store passerrosetter findes både i østkappens nordsvikkel i skibets 1. fag og i begge svikler i

2. fags østkappe. Stive smågrene med små trekantblade er tegnet i 1. fags nordkappe, mens varierende, små ornamenter, bl.a. omkring de ovenfor nævnte huller, er malet i 1. fags øst- og sydkappe, 2. fags syd- og vestkappe og i 3. fags nordkappe.

Rødmaledede *indvielseskors*, ca. 40 cm i tvn., er malet lige under de ligeledes rødmaledede kragbånd i begge sider af korbuen. Et tilsvarende blev 1912 iagttaget på korets østvæg.

2) O. 1600. På korbhvælvets østkappe, syd for den førnævnte blomstervase, er med rødt malet versalerne: »M: P M« (fig. 9), måske refererende til sognepræsten, magister Poul Madsen (1576-1610),³³ der muligvis kan have indrettet gravkrypten i koret (jfr. s. 3120).

INVENTAR

Oversigt. Kirkens inventar stammer i hovedsagen fra nyere tid, den mest prægnante undtagelse er den romanske døbefont. I altertavlen fra 1916 indgår figurer

Fig. 10. Kalkmalet mandshoved, fra 1498, på korets vestkappe (s. 3108). NE fot. 1985. - *Mural from 1498 showing a man's head, on the west cell of the chancel.*

Fig. 11. Kalkmalede dekorationer fra 1498 i skibets midterste fag, set mod øst (s. 3108). NE fot. 1985. - *Mural decoration from 1498 in the middle bay of the nave, seen to the east.*

fra en sengotisk taltertavle; dennes afløser, fra 1595, er nu i Den gamle By i Århus. Prædikestolen fra forrige århundredes midte, men med ny udsmykning, har afløst en prædikestol, der 1616 var blevet tilovers i annekskirken Mesing (s. 3141). Den daværende sognepræst har 1622 skænket alterstagerne i forbindelse med to sønners begravelse, måske i den krypt, der findes under korgulvet. Kirkens klokke er støbt 1766 i København.

Alterbord, middelalderligt, muret af munkesten og overkalket. Det er 168 cm bredt, 115 cm dybt og ca. 87 cm højt ved bordets forkant, 111,5 cm ved bagkanten, hvor en tre skifter høj på- eller ommuring er trukket lidt tilbage fra bagsiden.

Alterklæde, vist fra 1970, af rødt fløj, med guldgaloneret, latinsk kors midtpå, † *Alterklæder*. 1743 blev anskaffet et klæde af rødt plys med sølvgalonerede kanter; midtpå var broderet

kongens kronede navnetræk og årstallet 1743. 1766/67 erstattedes det af et nyt af karmoisinrødt plys;²⁴ 1786¹⁶ var det »forslidt og forrevet«, 1806 ubrugeligt.¹⁷ Af senere, sporadiske inventaroplysninger fremgår, at klædet jævnt hen trængte til fornyelse, dog uden at det kan konstateres, hvornår det skete. 1862¹⁸ fandtes et klæde af rødt silkefløj, hvortil man det følgende år¹⁴ ønskede et kors af sølv- eller guldgaloner. Nye alterklæder var fornødne 1882, 1908 og 1938.¹⁸

Kirkens hovedalter har båret skiftende *altertavler*, der kan følges tilbage til senmiddelalderen. Tre sengotiske figurer, der indgår i den nuværende altertavle, har rimeligvis udgjort hovedfigurerne i en †fløjaltertavle. Denne er 1595 blevet afløst af en *renæssancetavle med Korsfæstelsesmaleri, nu i Den gamle By i Århus.

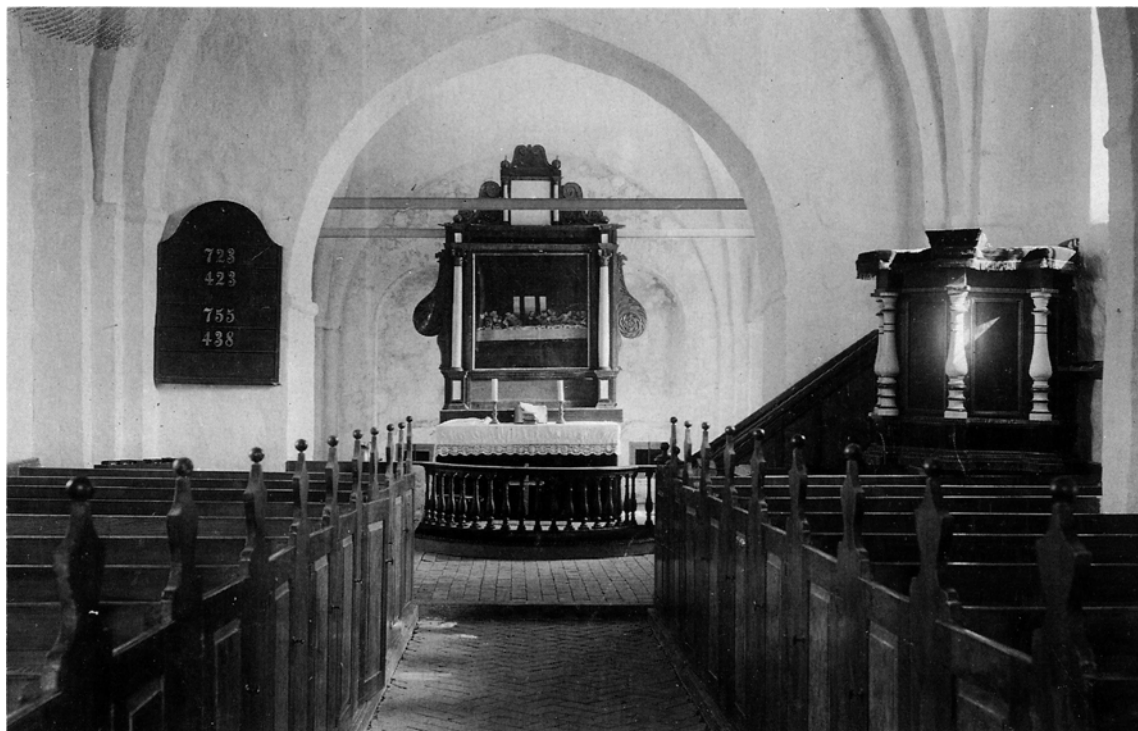

Fig. 12. Indre, set mod øst. H. A. Kjær fot. 1897. - *Interior to the east.*

Denne veg 1916 for den nuværende.

Altartavlen (fig. 13), fra 1916, er udført efter tegning af arkitekt V.J. Mørk-Hansen.¹⁸ Den er udformet som en fløj altertavle i jugendstil, med genanvendelse af tre sengotiske figurer og med storfeltsmaleri fra 1913 af Rudolf Rud Petersen (1871-1961). Maleriet, 124 x 134 cm, udført i olie på lærred, er en fremstilling af Jesus i Bethania, siddende i et rum foran den virksomme Maria og den lyttende Martha. Maleriet er i nedre venstre hjørne signeret »Rud. P.«, i højre dateret »1913«. Det er indsat i en smal profilramme og omgivet af en skåret rammedekoration, dels en båndomvundet stav, dels en bladranke. I postamentfyldingen en indskåret versalindskrift: »Du gjør dig Bekymring og Uro med mange Ting, men Eet er fornødent. Lucas 10.41-42«. Bladformede knægte støtter de to fløje, der har enskårne, men spejlvendte skæringer af vintræet med rødder, blade og klaser. I friserne herover er liljer, hvoraf den midterste skyder op foran rammen. I hovedfrisen en indskrift med relief-

versaler, der refererer til topfeltets udsmykning: »Og et stort tegn blev seet i himmelen«. I det gavllignende topfelt er gennembrudte skyformationer, der omgiver en sengotisk Maria med barnet, fremtrædende som himmeldronningen i flammekrans med roser, skåret af Astrid Noack.³⁴ På hver side af gavlen er opstillet to andre, sengotiske figurer (jfr. nedenfor). Over Mariafiguren ses »tegnet«, udført i metal, et latinsk kors, hvori er indflettet »Chr«, for Kristus, over bogstaverne alpha og omega.

Tavlens staffering er udført 1925.³⁵ Rammeværket ferniseret, enkelte profiler rødbrune, brunlilla og gyldne. Indskrifterne gyldne, på brun bund, også tegn, liljer og de blågrå skyers bræmmer er gyldne. Vintræerne har naturens farve.

Fra en sengotisk 1'fløjaltertavle, fra 1400rnes slutning, stammer de tre figurer, *Maria med barnet*, *Barbara*, og *Johannes Døberen* (fig. 16), der nu indgår i ovennævnte altertavle. Den kronede Maria (ca. 77 cm høj til kronekanten), stående

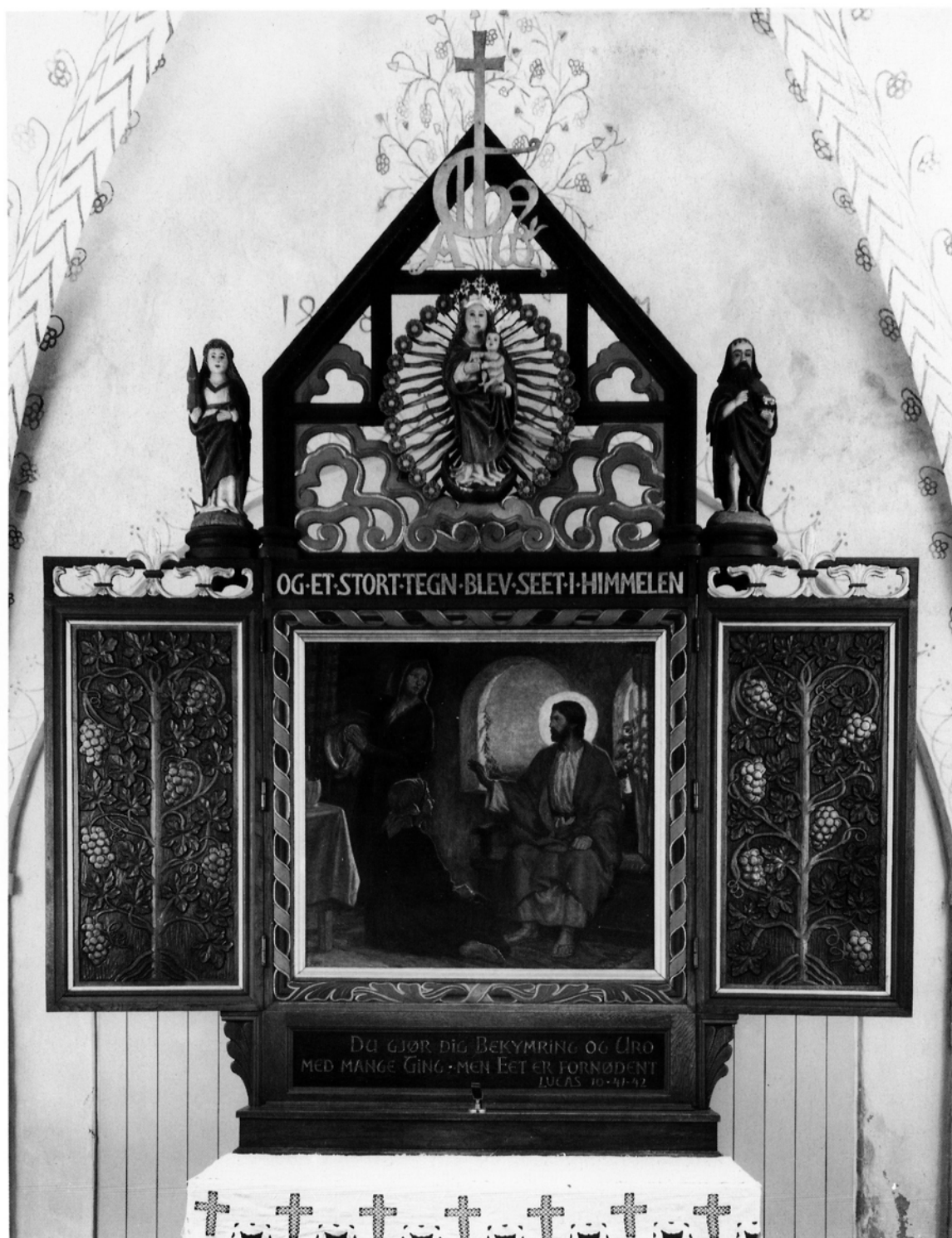

Fig. 13. Altertavle fra 1916, tegnet af V.J. Mørk-Hansen, med maleri fra 1913 af Kristus og Martha og Maria, udført af Rudolf Rud Petersen. Indsat tre sengotiske figurer fra en fløjaltertavle (s. 3110). NE fot. 1985. - *Altarpiece from 1916, with a painting from 1913 by Rudolf Rud Petersen of Christ with Martha and Mary. Fitted to the altarpiece are three Late Gothic figures from a winged altarpiece.*

Fig. 16. Maria med barnet mellem Johannes Døberen og helgeninden Barbara, fra $\dagger$ altertavle fra 1400'ernes slutning (s. 3110). Niels Termansen fot. 1912. - *The Virgin and Child between John the Baptist and St. Barbara, from an $\dagger$ altar-piece from the close of the 15th century.*

»mavens« yderkant og den indre, spiralsnoede runding; nederst ender vingen i stiliseret dyrepote med kløer (jfr. den beslægtede tavle i Sjelle, s. 1909). Topstykket består af rektangulært felt flankeret af enkle søjler, med ringkapitæler, og volutformede vinger med pålagte akantusblad-ranker. Det krones af dobbelt volutgavl med drejede topspir.

I forbindelse med altertavlens overdragelse 1943 til Købstadmuseet Den gamle By blev den afrenset for en nyere egetræsmaaling, hvortil hørte hvidt på søjlerne, med gyldne detaljer,

samt marmorering i frise- og postamentfrem-spring.³⁹ Tavlen nuværende farveholdning, der muligvis stammer fra 1700'ernes slutning, omfatter brunt på rammeværket, med grønne, røde og sorte lister samt blåmarmorerede smalfelter. Frise- og postamentfelter har sort bund for hvide frakturindskrifter. I frisen: »Sandelig hand bar vor siugdom. Oc tog vor pine paa sig. Esaïæ 53«. Postamentfeltets indskrift kan ikke læses. I topgavlen er på grøn bund (genop)malet et gult, sortkontureret årstal 1595 flankerende et gulmalet, kronet C. Tavlen oprindelige malerier er

Fig. 17. Alterstager, skænket 1622 af sognepræsten og hans hustru for deres to sønners begravelse (s. 3116). NE fot. 1985. - *Altar candlesticks, donated 1622 by the vicar and his wife for the funeral of their two sons.*

Fig. 18. Bomærkeskjolde og initialer på alterstager fra 1622, jfr. fig. 17 (s. 3116). NE fot. 1985. - *Personal marks emblazoned with initials on the altar candlesticks 1622 (cf fig. 17).*

udført i olie på træbaggrunden. Midtfeltets *Korsfæstelsesmaleri* viser en bleg Kristusskikkelse, med lukkede øjne og hvidt lændeklæde, hængende på et brunt kors. Den sorgbetyngede, næsten hvidansigtede Maria, med hænderne samlet foran skødet, bærer gul, rødskygget

kjole under brun kappe og hvidt hovedklæde; hendes hvide underærmer, med bølgestriber, har krusede manchetter. Johannes, med rød-brunt hår og mere rødlig ansigtsfarve, har grøn, sortskygget kjortel og rød kappe. Forgrundens brune jord oplives af grønne græstotter og planter, bagved ses græsklædte bakker med udgæede træer. I baggrunden, under sorte, runde skyer, ses et gult bjerglandskab og i dalsænkningen foran den blegrode by Jerusalem. I topfeltet er malet *Kristi lidelsesredskaber*.⁴⁰ I et bakket, brunt landskab er rejst et brunt kors, hvorpå er hængt en grøn tornekrone. Til korsstaven er bundet brunmalede spyd, stage med eddikesvamp, ris og svøbe.

Bag på tavlens fodstykke ses enkelte indskårne navne,⁴¹ med versaler: »Hieronymus Olufsen 1696«, der var sognedegn i Adslev og Mesing 1696-1705,⁴² og et utydeligt »Dom ... 1771(?)«. - O.1850 blev storfeltets maleri dækket af et *†maleri* (jfr. fig. 12), på lærred, en kopi efter Leonardo da Vincis nadverfremstilling,⁴³ muligvis udført af lærer Niels Jensen, Boes, der har leveret malerier til egnens kirker (jfr. bl.a. Fruering, s. 2990). 1916 blev den overflødiggjorte tavle anbragt på kirkens sydvæg, hvorfra den 1943 overførtes til Den gamle By (inv.nr. 306:47).

Altersølv. Kalk og disk, skænket 1691 af sognepræsten Christopher Davidsen Walter og hustru og udført af Johan Henriksen Plum, Århus. Den 19,5 cm høje kalk (fig. 15) er muligvis til dels forarbejdet af ældre dele, der måske kan stamme fra den nedennævnte *†kalk*. Af tilsyneladende ældre former er både den gotiserende knop med seks rudebosses, hvorimellem spidse blade, de sekskantede skaftled og den ottetungede fod, hvis standkant har vandrette profilstave. Fra 1691 er derimod nok den kraftige standplade og det halvkugleformede bæger, der bærer den graverede versalindskrift vedrørende nadveren på hver side af en fremstilling af Kristus samt »Anno 1691« »Hebr. IX. w. 13./ Der Som Oxe oc Bucke Blod / Oc Ascke af en Qvie / Som Besprengede de Vrene / Helliger Til Kiodsens / Rentzed // Huor Meget Mere / Shal(!) Christi Blod Som ofrede Sig Self Gud Ubesmittet For-

Fig. 19. * Altertavle med stafferingsårstal 1595 og samtidigt Korsfæstelsesmaleri. Nu i Den gamle By, Århus (s. 3112). NE fot. 1980. - *Altarpiece with painted date 1595 and contemporary painting of the Crucifixion. Now in Den gamle By, Århus.*

medelst / Den Ævige Aand Rense Eders Samvi-
tigheder Fra Døde Gierninger.« En af fodtun-
gerne har pånattet et støbt krucifiks, og på hver
side heraf er graveret, med versaler: »Jesu Chri-
sti Guds Søns Blod Renser os Af Alle Vore Syn-
der. 1. Joh. 17. / Dene(!) Kalch oc Disch Er For-
ærit til AArselef(!) Kirche Af de Hederlig Preste
Folck / Christopher Davitzen Walter, Karen
Rasmus Datter Morslet.« På fodpladen modsat
krucifikset er to ens mesterstempler, I.P. i oval
(Bøje 1982, II, variant af nr. 5861). På undersiden

her er (med kursiv) graveret en vægtangivelse:
»W 36 Lod«. Bægeret, der er forgyldt indven-
dig, har nyt trekvartlåg med uskøn, rørformet
tud.

Den tilhørende disk (fig. 14), 14 cm i tv.,
glat og flad, er uden stempler. På randen gra-
veret et cirkelkors, samt dobbeltlinier, hvor-
imellem indskriften: »Det Brød Som Vi Bryde
Er Det Icke Christi Legomis Samfund. 1. Cor.
X.. W. 16.« Disken repareret 1863¹⁴ og 1870,¹⁸
sidst af Frans Hingelberg, Århus.

Fig. 20. Romansk døbefont (s. 3117). NE fot. 1985. - *Romanesque font.*

†*Altersølv*. 1681/82 nævnes i inventariet²² en gammel kalk og disk af sølv.⁴⁴

†*Sygesæt*. 1687 fandtes et lidet tinsæt.⁴⁴ 1862¹⁴ ønskedes anskaffet en kalk og disk i æske.

Vinskummeske, 1922, mærket »I. P. Sørensen«.

Oblatæske og rinkelæske, o. 1863,¹⁴ af sort porcelæn med guldkors og -kanter, fra Bing & Grøndahl, nu ude af brug. †*Vinflaske* af tin på én pot købt 1684/85.²²

Alterstager (fig. 17), 1622 skænket af sognepræsten hr. Mads Poulsen Pryds og hustru, antagelig Maren Nielsdatter (Grøn) for deres to sønner, Povl Madsen og Niels Grøns begravelse⁴⁵ (jfr. gravkrypt).

De små, knap 24,5 cm høje, ens stager har lav, profileret fod og skaft bestående af ret højt, indknebet led under skive og baluster. Lyseskå-

len er lav, klokkeformet, med høj lysetorn af messing, fornedet forsynet med et gennemgående hul til lysepiber. Begge stager har ens, graverede bomærkeskjolde, hvorover initialer for giverne (fig. 18): 1) »H M P«, bomærket et kors fastgjort med to nagler, korsstammen tillige dannende bogstavet P, 2) »M N D« over Jesu-monogram (der almindeligvis anvendtes af kvinder). På fodskålenes overside er ligeledes graveret ens versalindskrifter, bortset fra de to navne: »Forærit 1622 af H.M.P. oc M. ND. Adzløf kircke⁴⁶ for vor søns Povel Madsens / Niels Grøns begravels (!) i kircken«.

Syvarmet lysestage, »Skænket af Ane Kathrine Olsen i Adslev Julen 1905«. Rund ret flad fod samt spinkelt flerleddet skaft med to flade, bøjleformede arme hvorpå de syv lyseholdere.

†*Røgelsekar*. 1687/88²² er omtalt et »ildkar af kobber«.

To nyere *messebagler*, den ene fra 1965, den anden skænket af Anna Nørgård 1970. †*Messebagler*. 1619 købtes otte alen †»Kaff« (kaffa, dvs. plys eller fløj) og otte alen blå »Kledekappe« til foer til en ny messehagel, hvortil sognemændene gav 10 dl. og 2½ mk.; for syningen betaltes 1½ mk.¹⁵ 1681/82 karakteriseredes den som gammel,²² 1797⁴⁷ var den aldeles ubrugelig. 1833 manglede man en hagel.¹⁴ 1897¹⁸ blev anskaffet en ny af blodrødt silkefløj.

Alterskranke, 1865,¹⁸ bestående af drejede egetræssøjler under liste og enkel dæklade. Skranken, der afgrænser et alterpodium, er opstillet i bue foran alteret, men i øvrigt i retkant, således at der er fri adgang ved væggen i begge sider. Oprindeligt malet med bronzefarve, dæklisten poleret, nu er søjler og fodliste gråhvide, dækpladen brunferniseret. 1970 blev skranken forlænget i begge sider og i øvrigt rykket længere frem i koret, †*Alterskranke*. 1742/43 købtes en tyllt fjæle til »tralværket« hos Christen Haarbye i Århus, og to år senere betaltes Christen Pedersen snedker for at udføre »det nye tralværk for alteret«.²⁴ 1808¹⁷ var gitterværket løst i den ene ende og ønskedes siden gentagne gange repareret.¹⁴ 1862 målte det bomuldsfløjsbetrukne knæfald syv tommer i højden og 13 tommer i bredden.¹⁸

Døbefont (fig. 20), romansk, af grå granit, foden let rødlig; ialt 85 cm høj, den store kumme alene 60 cm høj, 84 cm i tv. og med ca. 10 cm bred mundingsflade. Ifølge Mackeprang (*Døbefonte* s. 234-248) tilhører den de østjyske løvefontes klassiske type, herunder Sjørslevgruppen, muligvis i værkstedsfællesskab med fonten i Lyngå (s. 1777).

Kummens fortrinlige reliefudsmykning består af to par modstillede løvefigurer, hvert med fælles, kraftigt mandshoved, det ene 22 cm langt og ikke mindre end 11 cm i fremspring, det andet henholdsvis ca. 16 og 8 cm. Løvemankernes særlige udformning, med »sparrer« på den nedre del, har fonten fælles med Lyngå. Over dyrenes rygge breder sig halernes todelte akantusbladdusk, med midtblad, og foroven under

mundingsranden snor sig en velformet akantusranke. En lille rundstav danner overgang til den terningkapitælformede fod, der har 11-12 cm lange mandshoveder på hjørnerne og under de rundstavmarkerede rundbuefelter primitive relieffer af spinkel palmet, fugl med udbredte vinger, palmet og løve med bagudvendt hoved og lang tunge samt lang, flerbladet ranke lagt op over ryggen. Den nederste del af foden nu skjult af murstenspodium. - 1882 blev malingen på fonten fjernet, 1907 ønskedes den rensset med syre.¹⁴ Nu, som i 1904,³⁶ opstillet under korbuens nordre del.³¹

Dåbsfæde. 1) Af sølv, »Skænket Adslev Kirke af Ellen Marie Pedersen 1960« og udført af »F. Hingelberg, Aarhus«. 72,5 cm i tv., glat, på fanen graverede blade samt indskriften, med kursiv; under bunden guldsmedens stempel.

*2) Af tin, bekostet 1684/85,²² den ret almindelige, ottekantede type med opdrevne bukler ved vinkelspidserne svarende til fadet i Mesing (s. 3139 med fig. 24) og rimeligvis udført af dettes mester Hans Nielsen Gotlænder; 31 cm i tv. På fanen et læderet stempel, fadet i øvrigt defekt. I Købstadmuseet Den gamle By (inv.nr. 261:43). †*Dåbsfad*, af messing, formodentlig anskaffet i 1880'erne.¹⁸

Dåbskander. 1) 1960, af sølv, med samme indskrift og stempel som dåbsfad nr. 1; 28 cm høj. 2) 0.1863,¹⁸ af tin, den ret almindelige type svarende til bl.a. Hørnings (s. 3089); låget mangler og tuden misformet. 22 cm høj. Nu ude af brug.

Prædikestol (jfr. fig. 7), o. 1855,¹⁴ i nyrenæssancestil, med malet udsmykning 1985-86 ved Bodil Kaalund.⁴⁸ Stolen har fire fag med rektangulære fyldinger i storfelterne og balustersøjler på postamentfremspring foran hjørnernes vinkelbøjede rammeværk. Glat frise med kraftige fremspring over søjlernes ringkapitæler. Den hviler på en bærestolpe skjult af et podium, der tillige med en ny trappe er sammenbygget med stoleværket. Stolen, der oprindeligt var egetræsmalet og med hvide søjler, fik 1985-86 en ny bemaling med mørkviolet og gulbrunt. I frise-felterne var 1925-26⁴⁹ malet, med skriveskrift: »Tro, Haab og Kærlighed«, og hertil udførtes 1985f. i storfelterne symbolske fremstillinger,

henholdsvis en ørn, en due med oliegren og en pelikan, der nærer sine unger med blodet fra sit bryst, i vægfeltet et landskab i grøngult og rødbrunt; i postamentfelterne grønne grene med gyldne småfrugter.

†*Prædikestole*. 1616 fik en snedker 2 dl. for at opsætte og forfærdige (reparere) en gammel prædikestol fra Mesing kirke (jfr. s. 3141), som dennes kirkeværge, Mikkel Sørensen, gav til Adslev, efter at dennes forrige prædikestol var faldet ned. Stolen blev opsat på to 3½ alen lange bjælker og forsynet med ny bund af egefsjæle,¹⁵ 1803¹⁶ var bærepælen« rådden.

En *thyd Himmel* er tidligst omtalt 1833, da synet ytrede ønske om at få den befæstet med en jernstang, hvilket gentoges 1850. Både 1838 og 1845 var nogle »sirater« løse.¹⁴ Nedtaget o. 1855.

Stolestader, 1935, enkle gavle med rektangulære fyldinger og halvrundt topfelt med tand-snitliste mod det forsænkede felt og under dettes fodliste. Malet gråviolette. I topfelterne malerier med varierende natur- og dyremotiver, signeret »Bodil Kaalund 1986« på vestligste kvindestol. †*Stoleværk* er tidligst nævnt 1687.⁴⁴ Af en omtale 1803¹⁶ fremgår, at stolene var forsynet med døre. 1853 var stolene brøstfældige, og der var »lappet på dem«, så de frembrød et »stødende skue«. 1855 opsættes nye †stolestader (jfr. fig. 12), med plane gavle og svejft udsavet, vaseagtigt topstykke kronet af kugle; dørene havde frisede fyldinger. 1862 anbragtes træskamler i stolene,¹⁴ og 1899¹⁸ blev de forbedret ved, at rygpanelerne blev lænet tre tommer tilbage; samtidig fjernes dørene.

Armstol til præsten, fra 1800rnes sidste halvdel, med svejede ben og armlæn, ryggen udformet med balusterformet spejl og svejft udsavet kopstykke. Hvidmalet. Polstret, fløjsbeklædt sæde. Istandsatt 1904. I korets nordvesthjørne.

†*Skriftestol* og †*degnestol* nævnt 1687f.⁴⁴ 1862¹⁴ ønskedes kirkesangerens stol fjernet fra koret og anbragt i øverste mandfolkestol.

Et †»*skrin*«, af fyr, til forvaring af alterklæderne, blev 1747/48²⁴ købt hos snedker Niels Schou i Skanderborg og herefter beslået.

†*Pulpitur* til orglet, 1913¹⁴ opsat i kirkens vestende.

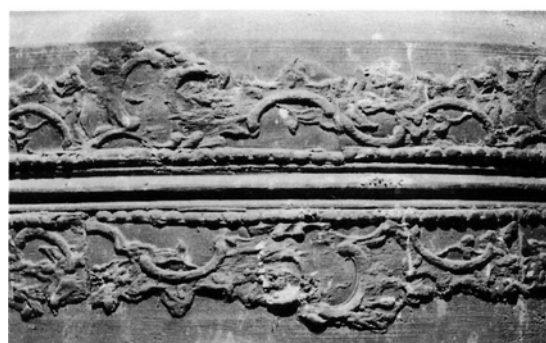
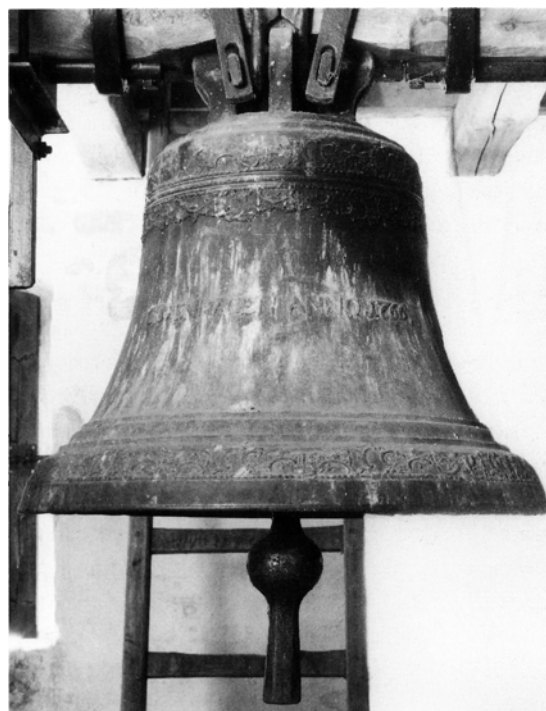

Fig. 21-22. Klokke, med udsnit af rocaillefrise, støbt 1766 i København (s. 3119). NE fot. 1985. - *Bell, with section of frieze, cast 1766 in Copenhagen.*

Orgel, 1912, med fire stemmer, bygget af A. C. Zachariasen, Århus.⁵⁰ Disposition: Manual: Bordone 16', Principale 8', Bordone d'amore 8', Fugara 4'; svelle. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Facaden er hvidmalet og har tre felter med attrappiber af sølvbronzeret zink. På podium i tårnrummet; stod indtil tårnets opførelse 1925-26 på det nævnte †pulpitur.

†*Pengetavle*. 1758/59²⁴ blev »fattigtavlen« repareret.

Salmenummertavler. 1) 1964, med søm til ophængningstal af metal. På triumfvæggens nordre del. 2) (Jfr. fig. 12), omtalt 1862,¹⁸ med buet topstykke; ved lister inddelt i to og tre felter, med søm til ophængningsbrikker med hvidmalede tal på sort bund. Nu ude af brug, i tårnets mellemstokværk.

To præsterækketavler, 1964, med sortmalede indskrifter med versaler. Ophængt i våbenhuset, henholdsvis på øst- og vestvæggen.

Tre lysekroner, »Skænket af Ane Kathrine Olsen i Adslev Julen 1905«, ifølge ens, graverede indskrifter (skriveskrift) på hængekuglerne. De to kroner er barokkopier med otte grenede lysearme og seks øvre refleksblomster, den tredje, mindre, har fem flade arme og urneformet hængestykke. Alle ophængt i skibet. Væglampetter fra 1985-86.

†*Ligbærer* omtalt sporadisk 1618¹⁵-1808.¹⁷

Klokker. 1) (Fig. 21-22), støbt i »Copenhagen anno 1766«. Den forholdsvis lille klokke, ca. 56 cm høj incl. kronen og 60 cm i tv., bærer ovennævnte indskrift, med reliefversaler, midt på korpus. Om halsen har den en frise bestående af rocaille og spinkle ranker på hver side af en rundstav ledsaget af perlestave. En tilsvarende (halv) frise ses på slagkanten under et profil: liste på hver side af kvartrundstav. Det anvendte rocailleornament svarer ganske til det på klokke nr. 5 fra 1762 i Århus domkirke (s. 626) og på Fjellerup-klokken (Randers amt) fra 1764, begge udført af M. C. Troschell, København, der derfor nok må sættes i forbindelse med støbningen af Adslevs klokke. Ifølge regnskaberne 1766/67²⁴ blev denne »omstøbt hos Suhm i København« af en gammel tklokke (se nedenfor), der vejede 14 lispund og 10 pund. Den nye kom til at veje 15 lispund og 8 pund; herfor betaltes 34 rdl. og 48 sk., hvortil kom 4 rdl. for knebelen. En klokkestøber Suhm i København er ukendt, men navnet kan eventuelt tilhøre den person, i hvis ejendom støbningen foregik, eller måske en forhandler.

1797⁴⁷ hang klokken »usikkert«, og 1820⁵¹ ønskedes den nedtaget fra »klokkespiret« (jfr. s. 3105). Klokken ophængtes derefter i et »stillads« af egetømmer ved kirkens vestende (jfr. †klok-

Fig. 23. *Gravfliser af rødbrændt ler, fra 1500rnes senere del. Lilje og indskrift: Iuer M. (s. 3119). NE fot. 1983. Nu i Den gamle By, Århus. - *Sepulchral tiles of baked clay with lily and inscribed: Iuer M. From the last decades of the 16th century.*

kestabel). 1925 anbragtes klokken i det nye tårn. - 1955 omhængtes den i ny slyngebom af »Thubalka«. Ny, smedet knebel 1975/76. Eltringeanlæg installeret 1978.

2) Støbt af »De Smithske Aalborg 1955«, ifølge indskriften med reliefversaler midt på korpus. 77 cm i tv. Klokken⁵² er uden krone; vuggebom af støbejern. Knebel 1975/76.

En †*klokke*, der »med al jernfang« (ophænget) vejede 1½ skippund og 8 lispund, afleveredes ved klokkeskatten 1528/29.

Klokkestol til to klokker, 1955, med delvis genanvendelse af ældre egetømmer.

GRAVMINDER

Brudstykker af **gravfliser* (fig. 23), fra 1500rnes senere del, af rødbrændt ler, med grøn blyglasur, svarende til fliser fra bl.a. Åby (s. 1448),

Mårslet (s. 2278) og Hvilsted (s. 2616). Brudstykkerne, der antagelig har udgjort en del af en omløbende randskrift om en grav, hvis midtparti måske har været prydet med liljeornamenter, er fundet i koret i fylden til den i 1934 undersøgte gravkrypt (jfr. nedenfor). I Købstadmu-seet Den gamle By (inv.nr. 252 A-B).

1) »Iuer M«, indskrift med reliefminuskler indrammet af relieffkanter, hvori de to initialer »I« og »M« er indskåret. En »fals« i den ene kortsides er antagelig beregnet til sammenstødet med den følgende flise. Ca. 8,2 cm høj, ca. 22,2 cm lang og ca. 3,6 cm tyk. Bogstaver og kant står gråbrændt, bunden grønglaseret. 2) Stykke med den nedre del af en minuskel (m, n?).⁵³ 3) Fragment med lilje, udført med fordybede linier; grønglaseret, ca. 20,5 cm lang. - I fylden fandtes desuden flere stykker grønglaserede fliser uden ornamenter.

Gravkrypt i koret (jfr. fig. 4), muligvis indrettet omkr. 1600, formodentlig som præstebegravelse. I forbindelse med en gulvregulering 1934 blev krypten tømt for sit opfyld, undersøgt og herefter istandsat.⁵⁴ Det rektangulære rum, der er muret op til korets søndre fundering og med et lidt skævt forløb, der tager hensyn til triumfbuens fundament, måler ved bunden 2,10 m i øst-vest og 3,10 m i nord-syd. Væggene, der skråner lidt indefter forinden, er sat af rå kampesten og hvidkalkede. Gulvet brolagt med håndstore sten og strøet med sand. Loftet har bestået af brædder lagt på tre egetræsbjælker (højden 1,60 m til bjælkeunderkant), anbragt i false i murværket. Et smalt lufthul i sydsidens sokkel er nu lukket med en kvader. Indgangen har antagelig været ad en trappe i vestsiden, hvoraf intet spor fandtes, men som kan være fjernet o. 1797,⁴⁷ da synet klagede over, at den åbne begravelse i koret var »belagt med fjæl, som er så rådne, at ingen kan gå derover uden fare for at styrte ned«. En smal tværgang har adskilt de opstablede kister, der har hvilet på to svære gulvplanker,⁵⁵ der strakte sig fra syd til nord.

Der blev iagttaget syv *kister*, hvoraf kun én kunne beskrives nærmere. Kisten, der stod underst mod nord, var 155 cm lang, 30 cm bred og

hvidmalet. På låget var udkåret et ovalt skriftfelt omgivet af bladværk med enkelte blomster, der løb ud i en større dekoration for hver kisteende.⁵⁶ På det hvide skriftfelt fandtes en sortmalet indskrift, hvis oplysninger kan suppleres fra kirkebogen: »[Jakob Danæ]us, kaldet [til sogne]præst for Adslev Miesing 1706, †28.jan. 1729, 5[7 år], 3 mån[eder og 8 dage gammel].«⁵⁷ - Af de øvrige kister rummede de tre, af spinklere materiale, muligvis kvinder. Den ene havde et klæde om hovedet, der lod panden fri, en anden med langt hår var iført ligklæde. Enkelte kranier lå løst, dels oven på kisterne, dels i kryptens ene hjørne, muligvis lagt til side for at give plads til nye begravelser. I alt synes krypten at have rummet mindst 13 personer. Den oprindelige indretning kan måske være foretaget af sognepræsten Poul Madsen Pryds, hvis formodede, kalkmalede initialer ses på korets østvæg (jfr. s. 3108).

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. Præstearkiv: Adslev-Mesing menighedsrådsarkiv 1915-28 (C 388.30). - *Ved embedet*: Synsprot. 1862-1985. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Skanderborg amt i almindelighed s. 2874 samt forkortelser s. 2875.

NM2.: Håndskrift: F.Uldall: Om de danske Landsbykirker III, 1884, s. 148-50. - Indberetninger ved Eigil Rothe 1912 (kalkmalerier), Niels Termansen 1912 (altertavle, sengotiske figurer, alterstager), Chr. Holtet 1934 (gravkrypt), Olaf Hellyvik 1970 (kalkmalerier), Boas Nielsen, Thubalka 1977 (klokker), Bent Meyer 1985f. (udsmykning af prædikestol og stolestader) og Vibeke Michelsen 1980 (altertavle) og 1985 (inventar). - Udskrifter af de gennemgæede arkivalier findes i NM2.

Notebøger. NM2.: C. M. Smidt CXLI, o. 1925, s. 3 (bygning og inventar).

Tegninger og opmålinger. NM2.: Kalker af kalkmalet årstal og indskrift i kor, u. navn og år (Eigil Rothe 1912). Tryk af tegning med forslag til ny altertavle ved V.J. Mørk-Hansen 1914. Plan af gravkrypt 1934 ved bygningsinsp. J. Schmidt, Skanderborg. Grundplan og snit ved Aage Kristensen og Bent Meyer 1968. Plan og snit opmålt af studerende ved Århus universitet, ved Mogens Vedsø 1987. *Kunstakademiets bibliotek*: Projekt til tårn, udat. og usign. (jfr. note 25). *Kgl. bygningsinsp. Århus*: Foruden korrespondance tegninger til tårn (V. Norn, udat.) samt sdr. portal og trappe på kirkegården (V. Norn 1941).

Litteratur: Chr. Heilskov, i *ÅrbÅrhSt.* XXIV, 1931, s. 16-38, især s. 35-38; F. Elle Jensen, i *ØJyHjemst.* XII, 1948, s. 134; *MeddÅrhSt.* 1970, s. 103-05 (hovedistandsættelse); H. Assingbo og P. C. Nørgård: *Adslev kirke og sognekald. Besøgsvejledning*, Hørning 1979.

Historisk indledning ved Per Ingesman, beskrivelse af kirkegård og bygning ved Kjeld de Fine Licht, kalkmalerier, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen og orgel ved Ole Olesen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1988.

¹ RA DaKanc. Fortegnelser og div. dok. vedr. kirker og sognekald 1630-1702.

² Kronens Skøder III, 265.

³ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprotokoller nr. 31, fol. 312-13 (B 24. 664). Afskrift af skøde i LA Vib. Århus bispearkiv. Adkomster på jura patronatus 1615-1712 (C 3. 1152).

⁴ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprotokoller nr. 32, fol. 475-76 (B 24. 666).

⁵ Afskrift af skøde i LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkernes istandsættelse m.v. 1804-23 (C 3. 1151).

⁶ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprotokoller nr. 33, fol. 298 (B 24. 668).

⁷ Kronens Skøder IV, 524 og LA Vib. Århus bispearkiv. Kirker på ryttergodser 1713-24 (C 3. 1155).

⁸ LA Vib. Skbg. rytterdistrikt 1717-67. Jordebogsekstrakter og arkivalier vedr. ændringer af godsets omfang 1719-69 (G Ryt. 8.9).

⁹ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkernes jura patronatus 1756-88 (C 3. 1154).

¹⁰ Wolder pantsatte sine tre ejendomme til sine tre stedsønner 1792, for Adslev kirkes vedkommende slettedes pantet 1797, LA Vib. Det skanderborgske distrikts birks skøde- og panteprotokol 1789-1800, fol. 176 og 510, jfr. 507 (B 61 F. SP 4).

¹¹ LA Vib. Det skanderborgske distrikts birks skøde- og panteprotokol 1800-08, fol. 220 (B 61 F. SP 5), jfr. skrivelser af 24. feb. og 17. nov. 1798 fra DaKanc. til stiftøvrigheden i Århus, LA Vib. Århus bispearkiv Hjemslev hrd. Adslev-Mesing 1698-1845 (C 3. 600).

¹² LA Vib. Det skanderborgske distrikts birks skøde- og panteprotokol 1800-08, fol. 233-34, 242 og 258-59, jfr. 245 (B 61 F. SP 5).

¹³ Indberetning i den i note 5 nævnte arkivgruppe.

¹⁴ LA Vib. Provstearkiver. Hjemslev-Gern hrd. Synsprot. 1826-1915 (C 32. 2 og 3).

¹⁵ RA. Rtk. 6 års kirkegsk ... 1620 (B 184 e).

¹⁶ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1803 (C3. 1166-76).

¹⁷ LA Vib. Provstearkiver. Hjemslev hrd. Synsprot. 1803-12 (C 30 F. 2).

¹⁸ Synsprot. 1862 f.

¹⁹ Abrahamsen: Orientering, s. 56: 11,2°.

²⁰ Den var i behold, da Uldall 1884 besøgte kirken. På kirkegården ligger en 187 cm lang granitblok, hvis nyhugne flader snarest tyder på, at den hidrører fra våbenhus- eller tårnbyggeriet.

²¹ Synsprotokollens beskrivelse 1862 nævner, at der i skibet er »opgang til hvælvingen«.

²² RA. Rtk. Rgsk. 1660-ca. 1848. Århus stifts kirkegsk. 1680-94.

²³ Den tydeligvis ophuggede blok kan have været kragbånd i den oprindelige triumfbue (jfr. nabokirken i Mesing, s. 3127).

²⁴ RA. Rtk. Rgsk. 1660-ca. 1848. Skbg. rytterdistrikts rgsk. for kirker i Skbg. amt. 1739-67.

²⁵ Note 18. Udat. og usign. tegning i Kunstakademiet er antagelig et udkast af S. F. Kühnel, der 1921 optrådte i sagen (Korrespondance i Kgl. bygn. insp. Århus). Her har ligkapellet indgang i nord, og tårnets gavle vender mod nord og syd.

²⁶ Citeret efter indskrift på sandstenstavle over den faldede dobbeltdør på tårnets vestside. Rasmine Kathrine Houmann (1855-1915) fra Kollens mølle (i sognet) var ifølge hendes gravsten (på kirkegården) født i Strids mølle.

²⁷ Note 17 og LA Vib. Århus bispearkiv. Hjemslev hrd. Adslev-Mesing 1698-1845 (C 3. 600). Dog havde et syn 1803 fundet tårnet i orden. ØJyHjemst. XIII, 1948, s. 134.

²⁸ LA Vib. Provstearkiver. Århus amts sdr. provsti. Synsprot. 1817-54 (C 30 I. 2).

²⁹ Note 14. Gavlen var i overensstemmelse med periodens praksis forsynet med to ventilationskanaler, der blev tilmuret 1970.

³⁰ Reparationen 1796 synes at have været foretaget på skromt og hænge sammen med ejerskiftet året efter. 1798 beordrede DaKanc. stiftøvrigheden til at tilbageholde tienden og lade foretage reparation, hvis ikke kirken straks blev sat i stand. LA Vib. Århus bispearkiv. Hjemslev hrd. Adslev-Mesing 1698-1845 (C 3. 600).

³¹ Fonten kan 1615 have stået i skibets vestre ende.

³² Jfr. bl.a. kalkmalerier i Fruering, s. 2986, med samme bomærke, og Stilling, s. 2954.

³³ Jfr. Chr. Heilskov, i *ÅrbÅrhSt.* 1931, s. 39.

³⁴ Korresp.arkiv, i NM2.

³⁵ På altertavlens øvre bærebjælke bagpå ses en indskrift med sort skriveskrift: »Altertavlen malet af Firmæt Kruse og Søn Oktober 1925. H. Bendstrup. Johs. Petersen.«

³⁶ Ifølge fot. i NM2.

³⁷ Beckett: DaKunst II, 174.

³⁸ Peter Bang Termansen: En Altertavle fra Hjemslev Herred, i *ÅrbGIBy* 1944, s. 29-34.

³⁹ I fodfeltet stod en frakturindskrift: Kommer hid til mig. Alle som arbeide og ere besværede, og jeg vil give Eder hvile«.

⁴⁰ Antagelig afdækket 1975 af konservator Roland Hansen, Den gamle By.

⁴¹ Ifølge indb. ved Niels Termansen 1912.

⁴² Det var almindeligt, at degne indskar deres navne bag på altertavlerne, jfr. bl.a. Fruering s. 2988.

⁴³ Fjernet o. 1944, jfr. note 38.

⁴⁴ I herredsbogen 1687 omtales kalk og disk som værende af tin? (LA Vib. Århus bispearkiv. Hjelslev herredsbog 1687 (C 3. 1105)).

⁴⁵ Jfr. Chr. Holtet: En gravkælder ... s. 59f. (se note 54), der fra den ene søns navn slutter, at han er barnebarn af slotsskriver på Skanderborg Niels Grøn og opkaldt efter ham, mens den anden søn ifølge almindelig navneskik må være søn af Mads Poulsen.

⁴⁶ I dette ord synes oprindelig graveret et F, der er rettet til E.

⁴⁷ LA Vib. Provstearkiver. Hjelslev hrd. Indkomne breve. 1760-99 (C 30 F. 3).

⁴⁸ På en messingplade indvendig i stolen er graveret: »Agnes Kjærgaard (død i Silkeborg 1971) har til minde om sin moder Serine Sørensen f. i Adslev

13. jan. 1864 skænket midlerne til kirkens udsmykning, som blev udført af Bodil Kaalund 1985/86.«

⁴⁹ Restaureret og malet af malermester L. Kruse, Århus (LA Vib. Adslev-Mesing menighedsråds arkiv 1915-28.

⁵⁰ Zachariasen: Orgelfortegn. Orglet taget i brug 1913 (Hugo Assingbo).

⁵¹ LA Vib. Århus bispearkiv. Hjelslev hrd. Adslev-Mesing 1698-1845 (C 3. 600).

⁵² På klokkestolen anbragt et skilt: »Denne klokke er skænket af afdøde Frøken Ane Mette Holm. Skanderborg.«

⁵³ Afbildet hos Chr. Holtet: En Gravkælder ... s. 58 (note 54).

⁵⁴ Undersøgelsen foregik under ledelse af overretssagfører Chr. Holtet, jfr. denne: En Gravkælder i

Adslev Kirke, i ÅrbÅrhSt. 1939, s. 54-61, Skanderborg. Glimt fra By og Egn. Skbg. 1956, s. 84-89, samt indb. i NM2.

⁵⁵ Bjælkerne var muligvis gammelt bygningstømmer.

⁵⁶ Jfr. tegning s. 56 i artiklen (note 54), der også omtaler og afbilder enkelte kistehanke og beslag.

⁵⁷ Ifølge Chr. Holtet (note 54) oplyser kirkebogen desuden, at J.D. havde været feltpræst ved kavalleriet for gerningen som sognepræst, der varede 22 år og 9 måneder. Han blev nedsat i sin begravelse 7. febr.

SUMMARY

Adslev Church was probably built about 1200, and it comprised the chancel and nave constructed of finely dressed granite ashlar. Towards the close of the 15th century vaults were put up in the chancel and nave (in the latter with eight ribs in each bay), and a tower was added to the nave. This tower was demolished at the beginning of the 19th century and replaced by a ridge turret. The present tower was erected in 1925. The porch was built in 1863-64 to replace an earlier one in half-timbering.

The vaults of the chancel and nave were decorated in 1498 with the light geometrical kind of murals usual in the area, corresponding for example to those at Hvilsted Church (p. 2600). In both churches the same personal mark is found, probably that of the painter.

The church furniture dates largely from more recent times with the notable exception of the Romanesque font. On the altar-piece from 1916 three figures - the Virgin and Child, St. Barbara and John the Baptist, have been re-used from a late Gothic altar-piece. Its successor, a plain Renaissance altar-piece from 1595, with contemporary paintings, is now in the open-air museum town, Den gamle By in Århus. The pulpit from c. 1855 has replaced one that came from the church at Mesing (p. 3118) in 1616. The altar candlesticks were donated by the vicar of the parish in 1662 in connection with the funeral of two sons. Another incumbent and his wife presented the chalice and paten in 1661. The bell has been cast in Copenhagen in 1766. Some fragments of sepulchral tiles from the latter part of the 16th century are now in the open-air museum town, Den gamle By in Århus.

Fig. 24. Adslev 1:10000. Målt af Andreas Jensen Thinghuus 1816, suppleringer medtaget til 1855. Kopieret af Birgitte Andreassen 1982. - Map of the village.